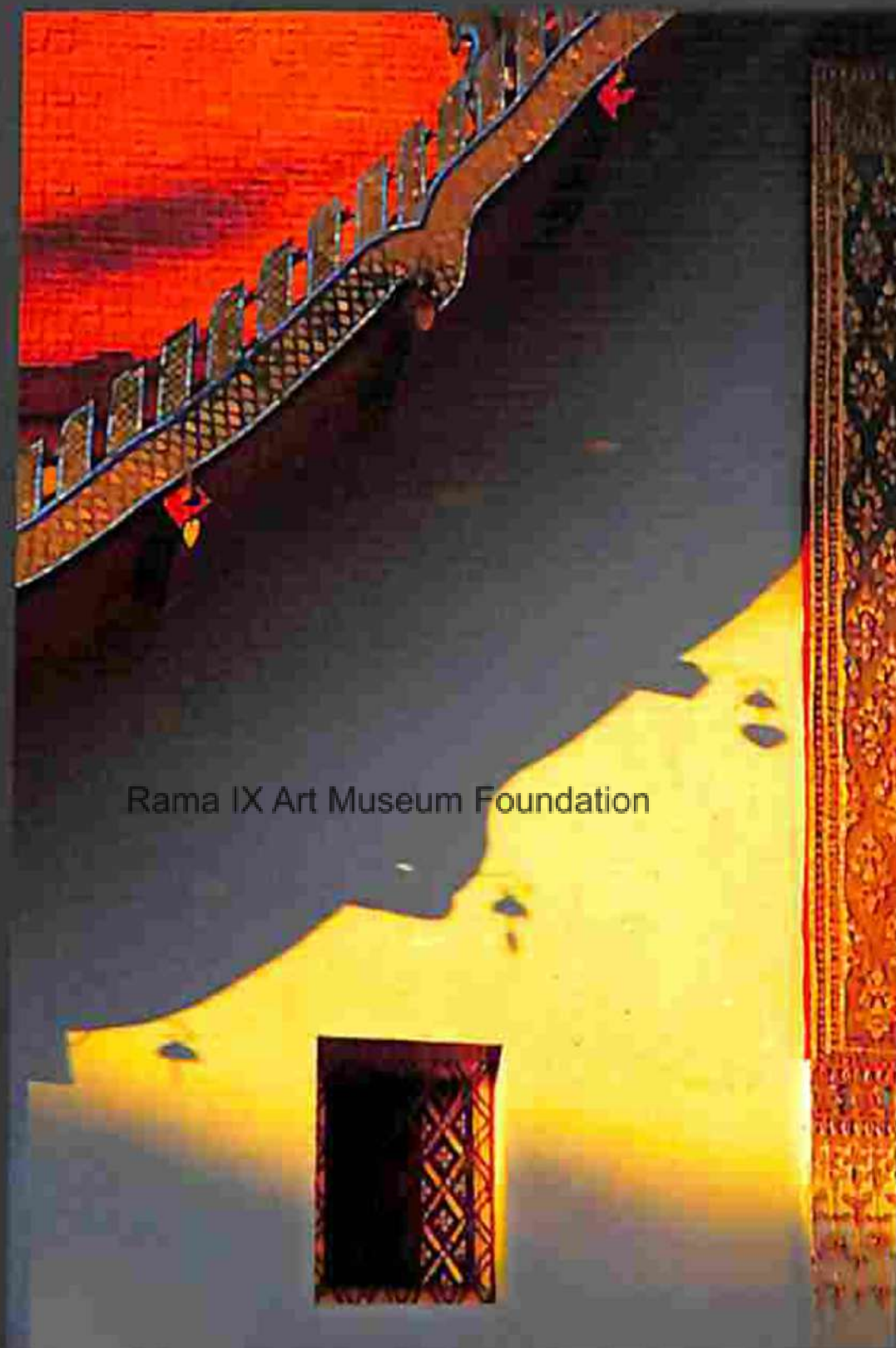


วันนริศ

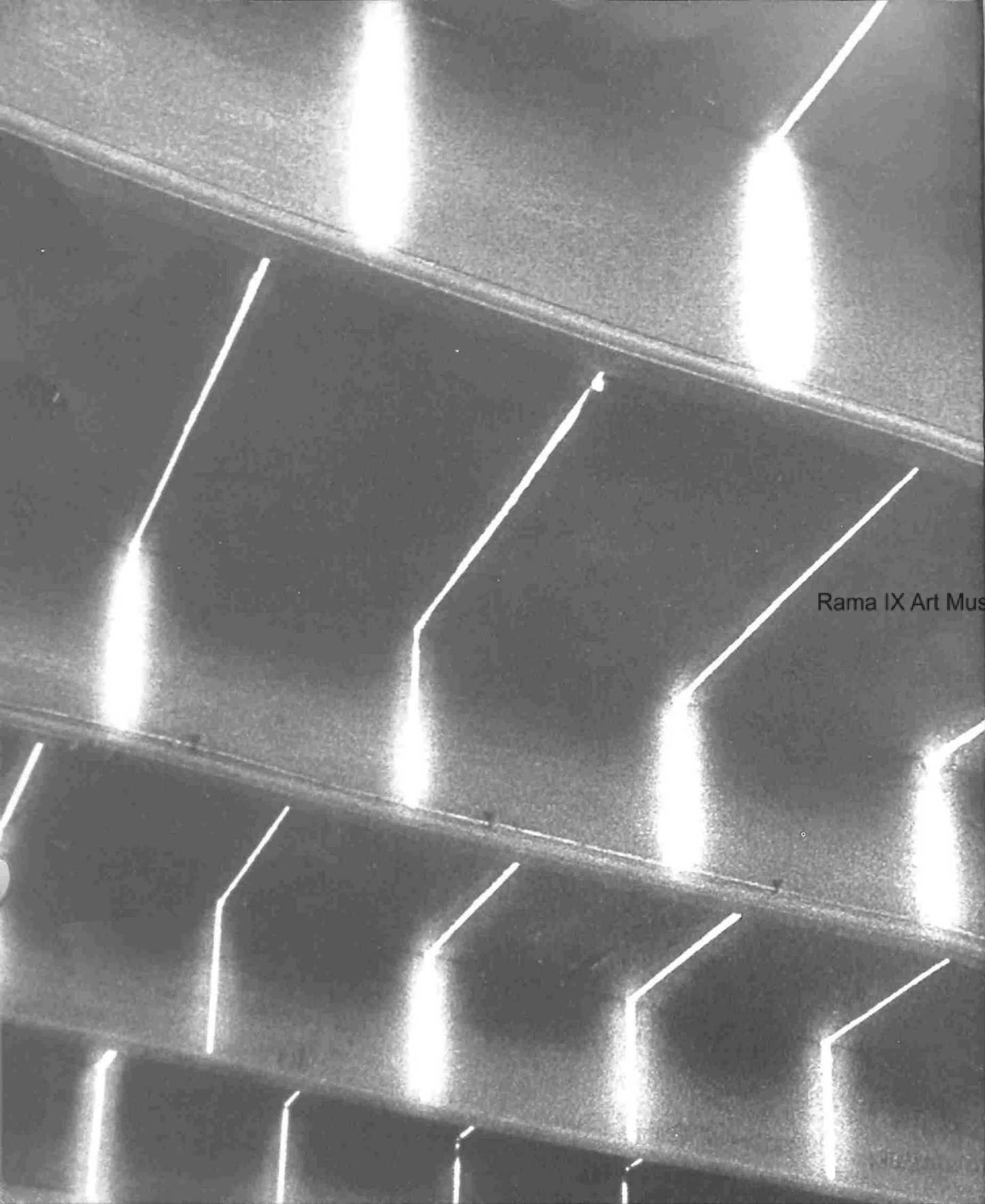


2 5 4 9

Rama IX Art Museum Foundation



สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์



Rama IX Art Museum Foundation

วันนริศ

นิทรรศการภาพถ่ายศิลปวัฒนธรรมไทย ครั้งที่ 2
เนื่องในงานวันนริศ ประจำปี 2549
เพื่อร่วมเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เนื่องในโอกาสฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี

ระหว่างวันที่ 27 เมษายน - 4 พฤษภาคม 2549 ณ หอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร จัตุจักร



ที่ รล 0004.2/19618

สำนักพระราชพิธี
พระบรมมหาราชวัง กทม. 10200

15 ธันวาคม 2548

เรื่อง พระราชทานภาพถ่ายฝีพระหัตถ์
เรียน อธิการบดีมหาวิทยาลัยศิลปากร
อ้างถึง หนังสือที่ ศธ 0520/05950 ลงวันที่ 1 ธันวาคม 2548

ตามที่ท่านได้มีหนังสือขอให้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณา ขอพระราชทานภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ เพื่อเชิญไปจัดนิทรรศการ "ศิลปวัฒนธรรมไทย ครั้งที่ 2" เนื่องในงานวันนริศ ประจำปี 2549 ณ หอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ ระหว่างวันที่ 27 เมษายน - 4 พฤษภาคม 2549 เพื่อเฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี ความแจ่มแจ้งอยู่แล้ว นั้น

โปรดเกล้าฯ พระราชทาน

จึงเรียนมาเพื่อโปรดส่งเจ้าหน้าที่เข้าไปติดต่อในรายละเอียดและขอรับภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ดังกล่าวข้างต้น กับฝ่ายช่างภาพส่วนพระองค์ สำนักพระราชวัง ณ ที่ทำการฯ อาคาร 603 ถนนเสือป่า (โทร. 0-2999-9000 ต่อ 154, 156) โดยตรงต่อไปด้วย ทั้งนี้ ได้แจ้งให้รองเลขาธิการพระราชวังฝ่ายกิจกรรมพิเศษ ผู้ควบคุมฝ่ายช่างภาพส่วนพระองค์ ทราบด้วยแล้ว

ขอแสดงความนับถือ

(นางสาวสมลักษณ์ วงศ์งามขำ)
ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านอักษรศาสตร์ 10 ปฏิบัติราชการแทน
ราชเลขาธิการ

กองข่าว
โทร. 0-2225-3457-62 ต่อ 3405
โทรสาร 0-2224-3297



ที่ รล 0004.3/2031

สำนักพระราชพิธี
พระบรมมหาราชวัง กทม. 10200

1 กุมภาพันธ์ 2549

เรื่อง พระราชทานพระบรมราชานุญาต
เรียน อธิการบดีมหาวิทยาลัยศิลปากร
อ้างถึง หนังสือที่ ศธ 0520/00241 ลงวันที่ 19 มกราคม 2549

ตามที่ท่านได้มีหนังสือขอให้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณา ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเชิญภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ ตามสำเนาที่แนบไป ไปลงพิมพ์ในสูจิบัตรนิทรรศการ "ศิลปวัฒนธรรมไทย ครั้งที่ 2" เนื่องในงานวันนริศ ประจำปี 2549 ณ หอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ ระหว่างวันที่ 27 เมษายน - 4 พฤษภาคม 2549 เพื่อเฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี ความแจ่มแจ้งอยู่แล้ว นั้น

พระราชทานพระบรมราชานุญาต

(นางสาวสมลักษณ์ วงศ์งามขำ)
ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านอักษรศาสตร์ 10 ปฏิบัติราชการแทน
ราชเลขาธิการ

กองข่าว
โทร. 0-2225-3457-62 ต่อ 3406
โทรสาร 0-2224-3297

Rama IX Art Museum Foundation



สารจากอธิการบดีมหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีพุทธศักราช 2549 เป็นปีมหามงคลเนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงครองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี นับเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงครองสิริราชสมบัติยาวนานที่สุดในโลก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสนพระราชหฤทัยในงานศิลปะแขนงต่างๆ รวมทั้งศิลปะการถ่ายภาพที่ทรงสนพระราชหฤทัยมาตั้งแต่ทรงพระเยาว์ ภาพถ่ายมีพระหัตถ์จำนวนมากแสดงให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถและสนพระราชหฤทัยการถ่ายภาพทั้งในด้านงานศิลปะและด้านเทคโนโลยีการถ่ายภาพ ยิ่งไปกว่านั้นพระองค์ยังทรงพระเมตตาสนับสนุนศิลปะการถ่ายภาพให้เจริญก้าวหน้าอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด ดังนั้น เพื่อร่วมเทิดพระเกียรติเนื่องในโอกาสอันเป็นมหามงคลนี้ มหาวิทยาลัยศิลปากร ร่วมกับสมาคมถ่ายภาพแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ และมูลนิธิอินริศรานุกัตติวงศ์ จึงจัดการประกวดภาพถ่ายในหัวข้อ “ศิลปวัฒนธรรมไทย” ขึ้นเป็นครั้งที่สอง

การประกวดภาพถ่ายเนื่องในงานวันนริศ ในปีที่ผ่านมา ได้รับ ความสนใจอย่างกว้างขวาง ดังจะเห็นได้จากมีผู้สนใจซึ่งเป็นนักเรียน นิสิต นักศึกษา ตลอดจนประชาชนหลากหลายอาชีพส่งผลงานภาพถ่ายที่สร้างสรรค์เข้าร่วมประกวดจำนวนมากว่าพันชิ้น นับเป็นผลสำเร็จอันดียิ่งของการจัดการประกวดด้านศิลปะอีกแขนงหนึ่งของมหาวิทยาลัยศิลปากรที่สามารถส่งเสริมและสนับสนุนวงการศิลปะการถ่ายภาพของไทยให้เติบโตอย่างมีชีวิตชีวา และนำเสนอผลงานสู่สาธารณชนให้แพร่หลายกว้างขวางมากยิ่งขึ้น

ในนามของมหาวิทยาลัยศิลปากร ต้องขอขอบพระคุณสมาคมถ่ายภาพแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ และมูลนิธิอินริศรานุกัตติวงศ์ ที่กรุณาให้เกียรติร่วมเป็นเจ้าภาพเหมือนเช่นครั้งที่ผ่านมา บริษัท โอสดสภา จำกัด ที่ให้การสนับสนุนงบประมาณส่วนหนึ่งในการจัดงาน คณะกรรมการคัดเลือกและตัดสินผลงานที่กรุณาสละเวลามาร่วมประเมินผลงานผู้ส่งผลงานเข้าร่วมประกวด ตลอดจนบุคลากรฝ่ายต่างๆ ที่มีส่วนสำคัญให้การจัดงานในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

วิวัฒน์ อัครา

(รองศาสตราจารย์ ดร. วิวัฒน์ชัย อัครา)
อธิการบดีมหาวิทยาลัยศิลปากร

สารบัญ

	หน้า
- สารจากอธิการบดีมหาวิทยาลัยศิลปากร	6
- งานช่างของในหลวง : ภาพถ่าย	9
- ผลงานภาพถ่ายศิลปวัฒนธรรมไทยที่ได้รับรางวัล	26
- ผลงานภาพถ่ายศิลปวัฒนธรรมไทยที่ได้รับการคัดเลือกเข้าร่วมแสดง	35
- การประกวดภาพถ่าย “ศิลปวัฒนธรรมไทย ครั้งที่ 2” เนื่องในงานวันนริศ	55
- ข้อคิดเห็นจากคณะกรรมการคัดเลือกและตัดสิน	61
- คณะกรรมการดำเนินงานและคณะอนุกรรมการจัดงานวันนริศ ประจำปี 2549	67
- กำหนดการจัดงานวันนริศ	71

Rama IX Art Museum Foundation



Rama IX Art Museum Foundation

งานช่างของในหลวง : ภาพถ่าย

งานช่างของในหลวง : ภาพถ่าย*

ความสนพระราชหฤทัยการถ่ายภาพ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสนพระราชหฤทัยการถ่ายภาพมาตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ ด้วยเหตุที่ทรงคุ้นเคยกับการถ่ายภาพครอบครัว ซึ่งสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีทรงปฏิบัติเป็นประจำในโอกาสพิเศษต่างๆ เช่น วันพระราชสมภพ เป็นต้น และยังทรงมีสมเด็จพระบรมราชชนนีเป็นต้นแบบในพระราชอัธยาศัยที่โปรดการถ่ายภาพและถ่ายภาพยนตร์ด้วย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเริ่มถ่ายภาพเมื่อมีพระชนมายุเพียง 8 พรรษา (สมาคมภาษาและหนังสือฯ, 2531 : 205) การถ่ายภาพเป็น “ของเล่น” อย่างหนึ่งเช่นเดียวกับการประดิษฐ์งานฝีมือต่างๆ เมื่อทรงประดิษฐ์เรือรบจำลองขึ้น ก็ได้ทรงจัดฉากถ่ายภาพเรือรบจำลอง ปรากฏเป็นภาพที่คล้ายเรือรบจอดอยู่ในน่านน้ำจริงๆ ด้วยทรงใช้กระจกใสรองเป็นพื้น แสงจึงสะท้อนลงพื้นกระจกเหมือนเงาในน้ำ และเมื่อทรงประดิษฐ์หุ่นเครื่องบินเล็กชนิดต่างๆ ก็ได้ทรงนำมาจัดตั้งให้คล้ายของจริง โดยมีแสงเงา และการเน้นระยะใกล้ไกล ปรากฏเป็นภาพราวกับเครื่องบินจอดในสนามบินจริงๆ ในขณะที่ทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระราชอนุชา ได้ทรงถ่ายภาพรวมเกียรติที่ผนังพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานให้พิมพ์ในหนังสือที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาชัยนาทนเรนทร (ศักราชทิพย์, 2535 : 250) นอกจากนั้นยังทรงเป็นสมเด็จพระราชอนุชาผู้ทำหน้าที่เสมือนช่างภาพส่วนพระองค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ดังที่ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทรงพระอักษรไว้ว่า สมเด็จพระราชอนุชาทรงเป็น “ช่างภาพที่ติดตามทุกหนทุกแห่งและที่ฝึกอาชีพการเป็นกษัตริย์ไปโดยไม่รู้ตัว” (สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนาฯ, 2530 : 285)

ภาพถ่ายมีพระหัตถ์มักปรากฏตามหน้านิตยสารต่างๆ เช่นเมื่อ พ.ศ. 2483 ทรงส่งภาพถ่ายมีพระหัตถ์ไปลงพิมพ์ในนิตยสารแสดงดนตรีของพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเปรมบุรฉัตร แม้เมื่อเสด็จขึ้นครองราชย์แล้ว ก็ยังทรงถ่ายภาพไปลงนิตยสารอยู่ ทรงมีพระราชดำรัสด้วยพระอารมณ์ขันว่า

ฉันเป็นกษัตริย์ก็จริง แต่ฉันก็ยังมิอาชีพเป็นช่างภาพของหนังสือพิมพ์แสดงดนตรี ได้เงินเดือนเดือนละ 100 บาท ตั้งหลายปีแล้ว จนบัดนี้ยังไม่เห็นเขาขึ้นเงินเดือนให้สักที เขาก็คงถวายเดือนละ 100 บาท อยู่เรื่อยมา (ศูนย์วัฒนธรรมฯ, 2530 : 95)

และทรงมีพระราชดำรัสเกี่ยวกับการที่ทรงเป็นช่างภาพสมัครเล่นว่า

คนบางคนคิดว่า สมัยนี้รถยนต์ที่วิ่งเรียบและเปิดหลังคาโล่งได้เข้ามาแทนที่การนั่งช้างอันไชยกเขยกในราชพิธีเป็นส่วนมากแล้ว ในเมืองไทย การถ่ายรูปจึงเป็นของง่ายสำหรับพระเจ้าอยู่หัว ฉันคิดว่านี่ก็จริงอยู่อย่างหนึ่งเหมือนกัน แต่มันยังไม่ใช่แก่นแท้ของปัญหาทีเดียว แก่นแท้ของปัญหานั้นคือว่าในราชพิธีท่านไม่อาจเปิดกล้องลงมือถ่ายรูปคนอื่น ๆ ทุกคน บรรดาที่เขาเองก็พากันกำลังจ้องถ่ายรูปตัวท่านอยู่ได้อย่างสบายนักหรอก นอกจากนั้นแล้วรูปถ่ายพระเจ้าอยู่หัวก็จะ



เรือรบจำลองที่ทรงประดิษฐ์ และทรงจัดฉากถ่ายภาพ

ไม่มีภาพพระเจ้าอยู่หัวติดอยู่ บางคนเคยแนะนำให้ฉันเอากล้องคอนแทกซ์ สวมติดไว้กับผิวหนังแล้วให้เจาะรูเล็กๆ ที่เครื่องแต่งกาย พอให้เลนส์โผล่ออกมาข้างนอกได้เพื่อให้ดูคล้ายๆ เครื่องปราศรัยอีกอย่างหนึ่ง แต่นี่ฉันคิดว่าคงไม่ได้ผล ฉันพยายามแก้ปัญหาสองวิธี วิธีแรก ฉันก็คะเนรูปที่ฉันต้องการถ่ายไว้ก่อนลงมือ จากนั้นก็ตั้งกล้องแล้วขอให้เพื่อนคนหนึ่งถือกล้องไปทางอื่น แล้วฉันก็กดปุ่มให้ทันทั่วๆ แต่อย่างไรก็ตาม วิธีนี้มีเพื่อนๆ น้อยคนนักจะทำได้ถูกต้อง อีกวิธีหนึ่งก็คือ ฉันเอากล้องคอนแทกซ์ใส่ไว้ในกระเป๋าทางเกง พอมให้ริเริ่มบรรเลงหรือมีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้น ก็จะทำให้ผู้ชมหันจากฉันไปเสียทางอื่นฉันก็รีบควักกล้องออกมาถ่ายแล้วเก็บลงกระเป๋าทางเกงอีก แต่ไม่สนุกเลยจริงๆ (สยามนิกร, วันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2493 อ้างใน พระบรมราชโองการฯ, มปป. : หน้า 1 - 2)

ตัวอย่างภาพที่ทรงถ่ายในขณะที่ทรงอยู่ต่อหน้าชุมนุมชน ได้แก่ ภาพราษฎรชาวสมุทรปราการเฝ้าฯ รับเสด็จ เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2489 เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวครั้งทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระราชอนุชาฯ ได้โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล เพื่อทรงเยี่ยมราษฎรในที่ต่างๆ พระองค์ได้ทรงบันทึกภาพราษฎรจำนวนนับร้อยนับพันที่เบียดเสียดเฝ้าอยู่กันเข้าชมพระบารมีด้วยสีหน้ายิ้มแย้มและชื่นชมยินดี

จนกระทั่งปัจจุบันนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ยังทรงสนพระราชหฤทัยที่จะถ่ายภาพในขณะที่ทรงอยู่ต่อหน้าชุมนุมชน ดังจะเห็นได้เมื่อเสด็จออกมหาสมาคมในพระราชพิธีฉัตรมงคล ณ วันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2539 ณ พระที่นั่งอานันทมหิดล บริเวณท้องสนามหลวง ได้ทรงวางกล้องเล็กๆ ไว้บนพระเพลา แล้วทรงถ่ายภาพผู้ที่มาชุมนุมเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทโดยไม่ต้องทรงยกกล้องขึ้นมา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงถ่ายภาพต่างๆ เป็นประจำมาตั้งแต่ครั้งยังทรงเป็นสมเด็จพระราชอนุชา เมื่อได้โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลขึ้นครองราชย์ในประเทศไทย ก็ได้ทรงบันทึกภาพระหว่างทางโดยตลอด “องค์” ผู้สื่อข่าวพิเศษของหนังสือวรรณคดีประจำสวิตเซอร์แลนด์ เล่าถึงภาพถ่ายมีพระหัตถ์ที่พระตำหนักโลซานเมื่อครั้งไปเข้าเฝ้าฯ เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2490 ว่า “ตามผนังประดับไว้ด้วยรูปที่ทรงถ่ายจากประเทศเราหลายรูป และมีพระบรมรูปพระเจ้าอยู่หัวในพระบรมโกศ สมเด็จพระชนกชนนี ที่ขึ้นมีสมุดภาพหลายเล่มบรรจุภาพที่ทรงถ่าย” (สมาคมภาษาและหนังสือฯ, 2531 : 250)

นอกจากโปรดการถ่ายภาพแล้ว ยังโปรดการถ่ายภาพยนตร์ด้วย ใน พ.ศ. 2490 เมื่อมีงานฉลองฤดูร้อนในบริเวณสวนสาธารณะที่เมืองโลซานน์และมีการแสดงการจุดดอกไม้เพลิงขนาดใหญ่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงบันทึกภาพไว้ด้วยวิธีการที่ “องค์” ถ่ายทอดไว้ว่า

ลั่นเกล้าฯ ของเรากำลังทรงเตรียมกล้องถ่ายรูป และทรงหาที่ถ่ายที่จะเห็นได้ชัดเจนและใกล้หน่อย แต่คนก็แน่นเหลือเกิน ประกอบกับเวลานั้นราวๆ สี่ทุ่มมืดสนิทแล้ว ไฟสีที่เขาดกแต่งตามริมทะเลสาบดับวูบลง ลั่นเกล้าฯ กำลังทรงหาที่สำหรับจะถ่ายหนึ่งอีก เผอิญมีช่องหนึ่งที่พอจะทรงแทรกเข้าไปได้ จึงทรงฝ่าฝูงคนนั้นเข้าไปเยื้องสามัญชนผู้หนึ่ง (สมาคมภาษาและหนังสือฯ, 2531 : 213)

นอกจากทรงทดลองวิธีการต่างๆ ในการถ่ายภาพและถ่ายภาพยนตร์แล้ว ยังทรงมีพระราชวินิจฉัยในการเลือกเครื่องมือในการถ่ายภาพด้วยพระองค์เอง เมื่อได้รับพระราชทานกล้อง Coronet Midget จากสมเด็จพระบรมราชชนนีเป็นกล้องแรกเมื่อ พ.ศ. 2479 พระองค์ก็ทรงศึกษาหาความรู้ให้เข้าใจวิธีใช้เอง ต่อมาทรงใช้กล้อง Kodak Vest Pocket Montreux เป็นกล้องตัวที่ 2 มีลักษณะคล้ายกล้องสี่เหลี่ยม เรียกว่า Minibox ต่อมาราว พ.ศ. 2481 พระองค์ทรงมีกล้อง Elax Lumiere เพิ่มขึ้นอีกกล้องหนึ่ง หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 หลายๆ ประเทศได้ให้ความสนใจในการผลิตกล้องและพัฒนากล้องให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ทำให้พระองค์ทรงมีโอกาสเลือกใช้กล้อง



ทรงบันทึกภาพราษฎรชาวสมุทรปราการ ที่เฝ้าฯ รับเสด็จ เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2489

* งานช่างของในหลวง โครงการวิจัยของมหาวิทยาลัยศิลปากร ในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงครองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี

ที่ผลิตจากประเทศต่างๆ ซึ่งพระองค์ก็ทรงเลือกใช้กล้องที่ผลิตในประเทศเยอรมนี ชื่อ Linhof ทรงทดลองใช้อยู่ช่วงเวลาหนึ่ง ก็ทรงเห็นว่าไม่เหมาะกับพระหัตถ์และพระราชประสงค์ จึงไม่ทรงทดลองใช้อีก ต่อมาทรงทดลองใช้กล้องที่ผลิตในประเทศสวีเดน ชื่อ Hasselblad เป็นแบบสะท้อนภาพเลนส์เดี่ยว (single lens reflex) พระองค์ทรงทดลองใช้อยู่หลายปี แต่ต่อมาเกิดมีแสงรั่วเข้าแมกกาซีนบรรจุฟิล์ม ทำให้ฟิล์มเสียหายอยู่เสมอ จึงไม่ทรงใช้กล้องนี้อีก ต่อมา พ.ศ. 2493 พระองค์ทรงทดลองใช้กล้อง Contax II เป็นกล้องที่สามารถเปลี่ยนเลนส์ได้ และมีเครื่องวัดแสงในตัว ทรงได้มาจากสิงคโปร์ เป็นที่พอพระราชหฤทัยมาก เสด็จพระราชดำเนินไป ณ ที่ใดจะทรงใช้อยู่เป็นประจำ ปัจจุบันได้พระราชทานไว้ที่สวนหลวง ร. 9

เมื่อบริษัท E. Leitz Wetzlar ประเทศเยอรมนี ได้ผลิตกล้อง Leica รุ่น M ขึ้น พระองค์ทรงได้กล้อง Leica มากล่องหนึ่งเป็นกล้องมือสอง ทรงทดลองใช้อยู่ระยะหนึ่ง และเมื่อบริษัทไซส์ (Zeiss) ผลิตกล้องชื่อ Super Ikonta ซึ่งใช้ฟิล์มเบอร์ 120 สามารถถ่ายภาพขนาดใหญ่ได้ (กล้องสมัยนั้นนิยมอัดภาพขนาดเท่าฟิล์ม) แต่มีข้อเสียคือฟิล์มหมดเร็ว พระองค์ก็ทรงทดลองใช้อยู่ระยะหนึ่ง แล้วพระราชทานให้หัวหน้าช่างภาพประจำพระองค์ (ขณะนั้น คือ อาณัติ บุนนาค) นำไปใช้ในงานราชการต่อไป ต่อมาพระองค์ทรงทดลองใช้กล้องในเครือบริษัท Robot รุ่น Robot Royal เป็นกล้องขนาดเล็กกะทัดรัด เหมาะกับพระหัตถ์มาก ใช้ฟิล์มเบอร์ 135 ภาพที่ได้จะเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ฟิล์มม้วนหนึ่งจะได้ภาพมากกว่ากล้องที่ใช้ฟิล์มขนาดเดียวกัน และเป็นกล้องที่หมุนฟิล์มขึ้นขัดเตอร์ได้รวดเร็วกว่ากล้องชนิดอื่นๆ แต่การหมุนฟิล์มได้รวดเร็วนี้ ก็ทำให้เกิดเหตุขัดข้องอยู่เสมอ ใน พ.ศ. 2494 พระองค์ก็ทรงทดลองใช้กล้อง Ikonta ซึ่งทรงปรารถนาให้ใช้ง่าย เลนส์ดี ได้ภาพสวยคมชัด เป็นที่พอพระราชหฤทัยมาก จึงทรงใช้กล้องนี้อยู่นาน ต่อมาใน พ.ศ. 2496 พระองค์เสด็จพระราชดำเนินเป็นองค์ประธานเปิดงานวันฉลองรัฐธรรมนูญที่สวนลุมพินี ภายใต้นามการออกธำเนของหน่วยงานราชการและเอกชน พระองค์ได้ทอดพระเนตรกิจการร้านของสถานทูตรัสเซีย เจ้าหน้าที่ได้ทูลเกล้าฯ ถวายกล้อง Kiev คล้ายกล้องไซส์อิคอน (Zeiss Ikon) ของเยอรมันที่ทรงเคยใช้มาแล้ว เป็นที่พอพระราชหฤทัยมาก ทรงทดลองใช้จนเข้าพระราชหฤทัยทุกชิ้นตอน จึงได้ทรงเก็บไว้เป็นที่ระลึก

ใน พ.ศ. 2514 ทรงทดลองใช้กล้องที่ผลิตในประเทศญี่ปุ่น ได้แก่ กล้อง Canon รุ่น A-1 เพราะเป็นรุ่นมาตรฐาน กล้องรุ่นนี้แข็งแรงทนทานดีมาก แต่มีข้อจำกัดคือเปลี่ยนเลนส์ไม่ได้ ทำให้ได้ภาพไม่ตรงตามพระราชประสงค์ จึงทรงเปลี่ยนมาใช้กล้องระบบสะท้อนภาพเลนส์เดี่ยว โดยทรงเริ่มด้วยรุ่น Canon A-1 เพราะเป็นรุ่นมาตรฐาน มีประโยชน์การใช้งานทั้งสองระบบ คือ ระบบปรับตั้งด้วยตนเอง (manual) กับระบบปรับตั้งอัตโนมัติด้วยพลังไฟฟ้า ต่อมาทรงใช้กล้อง Canon รุ่นใหม่ เป็นแบบระบบอัตโนมัติ คือ กล้อง Canon 35 แต่เนื่องจากเป็นกล้องขนาดเล็ก มีน้ำหนักเบา ทรงทดลองใช้อยู่ระยะหนึ่ง ก็ทรงปรารถนาให้ใช้ง่ายเกินไป ไม่เหมาะกับพระหัตถ์นัก ต่อมาทรงทดลองใช้กล้อง Nikon F3 ซึ่งบันทึกภาพได้คมชัดเป็นที่พอพระราชหฤทัย แต่เนื่องจากกล้องมีน้ำหนักมากเกินไป จึงพระราชทานให้เป็นสมบัติของส่วนช่างภาพส่วนพระองค์ ต่อมาทรงทดลองใช้กล้องกลุ่ม Canon EOS (electronic optical system) เริ่มตั้งแต่รุ่น EOS-650, EOS-620 และเมื่อบริษัท Nikon ผลิต F-401 S เป็นรุ่นที่มีไฟแฟลชในตัว ใช้เลนส์ปรับระยะชัดอัตโนมัติ และมีระบบ quartz date สามารถตั้งวัน เดือน ปี ได้ พระองค์ก็ทรงทดลองใช้อยู่ระยะหนึ่ง และยังทรงทดลองใช้กล้อง Minolta Dynax 5000i เป็นกล้องที่สร้างสรรค์ผลงานด้วยระบบการ์ด (creative expansion card system) สามารถถ่ายภาพเคลื่อนไหวได้อย่างรวดเร็ว เช่น ภาพการแข่งขันกีฬา หรือการเคลื่อนไหวของบุคคล และยังมีการ์ดควบคุมช่วงความชัดให้ชัดมากหรือชัดน้อยด้วยระบบอัตโนมัติ และการัดสำหรับถ่ายภาพระยะใกล้ สามารถขยายภาพให้มีขนาดใหญ่ได้ตามที่ต้องการ โดยไม่ต้องเปลี่ยนเลนส์ ต่อมาทรงทดลองใช้กล้องเล็กที่เรียกว่า กล้องคอมแพคต์ (compact camera) เป็นกล้องแบบกระเป๋า ชนิดใช้งานง่าย ถ่ายภาพด้วยระบบอัตโนมัติทั้งภาพระยะใกล้และระยะไกล โดยมีเครื่องอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์ควบคุมการทำงาน ต่อมาทรงทดลองใช้กล้อง Pentax AF กล้อง Minolta Weather 35 DL และกล้อง Nikon TW Zoom มีระบบ quartz date บันทึกวัน เดือน ปี (สรุปจากสมาคมถ่ายภาพแห่งประเทศไทยฯ มปป. : 24 - 36) ปัจจุบันทรงใช้กล้องหลายยี่ห้อ แต่ที่ทรงใช้เป็นประจำคือ กล้อง Canon รุ่น EOS 1000 และ Minolta ซึ่งเป็นกล้องที่มีน้ำหนักเบา (น้อม พงศ์กัญจนานุกร, สัมภาษณ์)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสนพระราชหฤทัยทางด้านเทคโนโลยี การถ่ายภาพมาก ทรงสะสมตำราเกี่ยวกับการถ่ายภาพไว้เป็นจำนวนมาก และทรงศึกษาดำรงต่างๆ ด้วยพระองค์เอง พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ (หม่อมเจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ จักรพันธุ์ ในขณะนั้น) ทรงเล่าว่า สมัยที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประทับอยู่ในเมืองโลซานนั้น พระองค์เจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริได้มีโอกาสตามเสด็จพระราชดำเนินไปตามร้านรวงต่างๆ ในวันแรกที่เสด็จพระราชดำเนินเข้าไปในร้านขายกล้องถ่ายรูป ทรงซื้อกล้องมากล่องหนึ่ง และไม่กี่สัปดาห์ต่อมาเกิดเสด็จพระราชดำเนินกลับไปยังร้านนั้นใหม่ ในครั้งหลังนี้รับสั่งซักถามคนขายอยู่เป็นเวลานาน จนเขางงไปหมด ต้องกราบบังคมทูลลาเข้าไปตามคนข้างในอีกคนหนึ่งออกมาถวายคำอธิบาย รับสั่งถามเป็นภาษาฝรั่งเศสอย่างละเอียดถี่ถ้วน จนคนขายคนที่สองต้องเข้าไปตามผู้เชี่ยวชาญเพื่อมาถวายคำแนะนำ ในที่สุดก็ทรงตัดสินใจเสด็จพระราชหฤทัยซื้อทั้งเลนส์และอุปกรณ์ต่างๆ (คณะวิศวกรรมศาสตร์, 2530 : 32 - 33)

ด้วยความสนพระราชหฤทัยและพระปรีชาสามารถทางการถ่ายภาพ ประกอบกับพระราชประสงค์ที่จะทรงใช้ประโยชน์จากภาพถ่ายอย่างกว้างขวาง จึงทรงมีพระราชดำริให้จัดตั้งส่วนช่างภาพส่วนพระองค์ขึ้น เพื่อทำหน้าที่ล้างอัดขยายภาพ บันทึกรายละเอียดของภาพ อนุรักษ์ภาพ และบริการผู้มาติดต่อขอภาพไปใช้ประโยชน์

ก่อนที่จะมีส่วนช่างภาพส่วนพระองค์นั้น ผู้ที่ทำหน้าที่ถ่ายภาพพระราชนิกรณกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนับตั้งแต่เสด็จขึ้นครองราชย์ คือ ราชบัณฑิตยสถานเป็นผู้ที่ถ่ายภาพพระราชนิกรณกิจ คือ แก้วขวัญ วัชรโรทัย เช่นเมื่อครั้งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จนิวัตพระนครเพื่อเสด็จพระราชดำเนินในงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอาณันทมหิตล เมื่อ พ.ศ. 2493 และเมื่อครั้งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงผนวช ใน พ.ศ. 2499 ตลอดจนเมื่อเสด็จประพาสต่างประเทศทั้งในสหรัฐอเมริกาและยุโรป ต่อมาเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้แก้วขวัญ วัชรโรทัย เป็นเลขาธิการพระราชวัง และขวัญแก้ว วัชรโรทัย เป็นรองเลขาธิการพระราชวังฝ่ายกิจการพิเศษ ก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งอาณัติ บุนนาค เป็นช่างภาพส่วนพระองค์ (ศักดิ์ ศิริพันธุ์, 2535 : 265) ต่อมาทรงมีพระราชดำริให้จัดตั้งส่วนช่างภาพส่วนพระองค์ขึ้นโดยมีอาณัติ บุนนาค เป็นหัวหน้า จนถึง พ.ศ. 2525 อาณัติ บุนนาค เกษียณอายุราชการ น้อม พงศ์กัญจนานุกร จึงรักษาราชการต่อมา และได้ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าส่วนช่างภาพส่วนพระองค์ ตั้งแต่ พ.ศ. 2526 จนถึงปัจจุบันนี้ ส่วนช่างภาพส่วนพระองค์มีเจ้าหน้าที่ซึ่งเป็นช่างภาพส่วนพระองค์ เจ้าหน้าที่ล้างอัดขยายภาพ และเจ้าหน้าที่สารบรรณ ซึ่งทำหน้าที่บันทึกรายละเอียดของภาพ อนุรักษ์ภาพและบริการผู้มาติดต่อ เป็นต้น รวมทั้งสิ้นประมาณ 20 คน ในส่วนช่างภาพส่วนพระองค์มีห้องปฏิบัติการสำหรับการล้างฟิล์ม การอัดและขยายภาพ ครบทั้งกระบวนการ (น้อม พงศ์กัญจนานุกร, สัมภาษณ์)

นอกจากจะทรงพระปรีชาสามารถทางด้านศิลปะการถ่ายภาพแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังทรงเชี่ยวชาญทางด้านเทคโนโลยีการถ่ายภาพด้วย พระองค์ทรงคิดค้นเทคนิคใหม่ๆ มาใช้ถ่ายภาพเสมอ เช่น ทรงนำเอาแว่นกรองแสงพิเศษติดหน้าเลนส์ ลักษณะของแว่นกรองแสงเป็นแผ่นใส ส่วนบนเป็นสีฟ้า และส่วนล่างเป็นสีแดง และเมื่อถ่ายภาพจะได้ส่วนกลางเป็นสีธรรมชาติ ส่วนบนจะได้สีฟ้า และส่วนล่างจะได้สีแดง ในขณะที่ทรงประดิษฐ์แว่นกรองแสงพิเศษนี้ยังไม่มียี่ห้อใดนำแว่นกรองแสงแบบนี้มาใช้ในวงการถ่ายภาพเมืองไทยมาก่อน จึงทำให้



ทรงใช้แว่นกรองแสงที่ทรงประดิษฐ์ขึ้น
ทดลองฉายพระฉายาลักษณ์สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ

ภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ของพระองค์เป็นผลงานทางศิลปะที่ล้ำยุค (ศักดา ศิริพันธุ์, 2535 : 254) พระองค์ทรงใช้แว่นกรองแสงนี้ทดลองฉายพระฉายาลักษณ์สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน ทำให้สีของสิ่งต่างๆ ในภาพ เช่น ชุดฉลองพระองค์ พระเกี้ยว พระวิสูตร พรม เป็นสีที่สอดคล้องสัมพันธ์เข้าเป็นสีชุดเดียวกัน ต่อมาเมื่อจะทรงถ่ายภาพสิ่งใดก็จะทรงประดิษฐ์แว่นกรองแสงให้สีเข้าชุดกับสิ่งนั้น (พูน เกษจำรัส, 2532 : 104) นอกจากนี้ยังทรงเชี่ยวชาญในการล้างฟิล์มและการอัดขยายภาพทั้งภาพ ขาวดำและภาพสี โดยทรงจัดทำห้องมืดในบริเวณชั้นล่างของตึกที่ทำการสถานีวิทยุ อ.ส. สำหรับล้างฟิล์มสีและขยายภาพสี โดยใช้เครื่องล้างและขยายภาพสีอัตโนมัติ แบบที่ใช้ในห้องปฏิบัติการมาตรฐานทั่วไป พระองค์ทรงทราบถึงทฤษฎีของสีเป็นอย่างดี และทรงศึกษาการควบคุมเครื่องล้างและขยายภาพสีอัตโนมัติ จนสามารถอัดขยายภาพสีและแก้สีภาพด้วยพระองค์เอง (ศักดา ศิริพันธุ์, 2535 : 254) แต่ในปัจจุบันนี้ทรงมีพระราชภารกิจด้านอื่นมาก จึงไม่ทรงว่างที่จะทรงงานในห้องปฏิบัติการหรือทรงทดลองเทคนิควิธีการใหม่ๆ ดังกล่าวได้ (น้อย พงศ์กัญจนานุกูล, สัมภาษณ์)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงส่งเสริมวงการถ่ายภาพให้เจริญก้าวหน้า โดยทรงรับสมาคมถ่ายภาพแห่งประเทศไทยไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ ตั้งแต่ พ.ศ. 2502 และทรงรับเชิญเป็นองค์ประธานตัดสินภาพถ่ายของสมาคมถ่ายภาพแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ในบางครั้งด้วย โดยทรงใช้พระราชวิจารณ์ตัดสินภาพถ่ายอย่างเที่ยงธรรม ดังพระบรมราโชวาทที่พระราชทานแก่คณะกรรมการบริหารของสมาคมถ่ายภาพแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2514 ว่า

.....ภาพถ่ายมาเพื่อประกวด จะต้องแบ่งการประกวดหรือหาความคิดในการประดิษฐ์เป็นอย่างน้อยสองอย่างใหญ่ คือ เทคนิคการถ่ายภาพหรือการชักภาพและล้างภาพกับเทคนิคการแต่งรูปในห้องมืด.... ซึ่งถ้าเอาสองอย่างมาเปรียบเทียบกันแล้ว เปรียบเทียบกันไม่ได้ อย่างที่สมาคมได้นำภาพทั้ง 9 ภาพ ซึ่งไม่ได้ชี้ขาดว่ารูปใดเป็นรูปที่สมควรได้รับรางวัลมาให้ชี้ขาด ก็เกิดความลำบากอยู่เหมือนกัน เพราะว่าภาพแบบใช้ศิลปะในห้องมืดรวมอยู่ด้วย แล้วก็มีศิลปะการถ่ายภาพด้วยอุปกรณ์พิเศษ มีศิลปะ ซึ่งอยู่กึ่งกลางระหว่างการถ่ายรูปเฉยๆ แล้วมาประกอบกันก็มี มีหลายชนิดเท่าที่ตัดสินได้..... (พ.ศ. 2515 : 129)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ให้ไปจัดแสดงในงานแสดงภาพถ่ายทั้งในประเทศและต่างประเทศ ภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ในงานแสดงเหล่านี้แสดงให้เห็นทั้งพระอัจฉริยภาพทางศิลปะการถ่ายภาพ และความสนพระราชหฤทัยในทุกข้อดีของประชาชน นอกจากนั้นยังเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติตนได้ด้วย ดังเช่น เมื่อครั้งที่สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ประสูติพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริภาจุฑาภรณ์ สมาคมถ่ายภาพแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ ก็ขอพระราชทานภาพ “ในอ้อมอกแม่” ซึ่งเป็นภาพถ่ายสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ทรงอุ้มพระเจ้าหลานเธอฯ ไว้ในอ้อมพระกร เพื่อนำมาจัดแสดงในงานแสดงภาพถ่ายประจำปี พ.ศ. 2532 มีความเห็นว่าภาพฝีพระหัตถ์ดังกล่าวให้ความรู้สึกอบอุ่นจากความรักความอาทร ซึ่งเป็นตัวอย่างที่ดีที่แสดงให้เห็นว่า แม้แต่เจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดินซึ่งทรงเพียบพร้อมบริบูรณ์ ยังทรงเลี้ยงพระธิดาอย่างใกล้ชิดด้วยพระองค์เอง (พูน เกษจำรัส, สัมภาษณ์)

พระปรีชาสามารถล้ำเลิศ ทั้งทางด้านศิลปะการถ่ายภาพ เทคโนโลยีการถ่ายภาพ และการส่งเสริมวงการถ่ายภาพให้เจริญก้าวหน้า ได้แผ่ขยายกระจายไปต่างประเทศ ซึ่งราชสมาคมถ่ายภาพแห่งประเทศไทยได้กราบบังคมทูลเชิญให้ดำรงตำแหน่งสมาชิกกิตติมศักดิ์ (Honorary Fellow) และสหพันธ์ศิลปะการถ่ายภาพนานาชาติ (Federation Internationale de l. Art Photographique) ได้ขอพระราชทานทูลเกล้าฯ ถวายเกียรติบัตรสูงสุด (Honorary Excellent Fiap)

พระปรีชาสามารถด้านการถ่ายภาพมิได้ปรากฏอยู่ในคำสดุดีและเกียรติบัตรที่ทรงได้รับเท่านั้น แต่ยังปรากฏอยู่ในผลงานการพัฒนาประเทศและการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเอาพระราชหฤทัยใส่เป็นพิเศษ และทรงถ่ายภาพด้วยพระองค์เองเพื่อประกอบพระราชดำริในโครงการพัฒนาต่างๆ เป็นส่วนใหญ่ ภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ของพระองค์จึงไม่ได้แสดงความสามารถทางศิลปะหรือจิตรศิลป์เพียงอย่างเดียว ยังมีคุณสมบัติอันเกื้อหนุนต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพลนิกร และการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมนานาชาติรอบประเทศด้วย นับได้ว่าทรงเป็นกษัตริย์นักพัฒนา ผู้ทรงใช้ศิลปะเพื่อการพัฒนาประเทศโดยแท้

ประเภทของภาพถ่ายฝีพระหัตถ์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงถ่ายภาพทั้งภาพครอบครัว ภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน ภาพภูมิประเทศ และภาพทิวทัศน์ ทั้งนี้ทรงมีพระราชประสงค์เพื่อบันทึกความสวยงามความประทับใจ และเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาประเทศ ภาพฝีพระหัตถ์ที่ทรงถ่ายไว้จำนวนมากจึงอาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภทกว้างๆ คือ ภาพแนวจิตรศิลป์ (pictorial) และภาพแสดงพระราชปณิธานในการพัฒนาประเทศ

1. ภาพแนวจิตรศิลป์ เน้นศิลปะการถ่ายภาพเป็นสำคัญ เป็นภาพที่ชวนให้มองและมองแล้วเจริญตา จึงมีผู้เรียกเลียนเสียงคำ pictorial ว่าภาพแนว “พิศเจริญ” (สงคราม โพธิ์วิไล, สัมภาษณ์: ผู้ใช้ศัพท์ “พิศเจริญ” คือ เขียว จงมันคง) ภาพประเภทนี้สะท้อนถึงความรู้สึกของผู้ถ่ายได้ว่ามีความประทับใจต่อสิ่งที่ปรากฏตรงหน้า ซึ่งมีความงดงามและกระตือรือร้นจนทำให้อยากบันทึกไว้ในความทรงจำ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงถ่ายภาพจิตรศิลป์ไว้มาก สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระอักษรไว้ว่า

ข้าพเจ้าได้เห็นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงถ่ายภาพ และเห็นภาพฝีพระหัตถ์ในสมุดเก็บภาพถ่าย ซึ่งจะทรงจัดภาพโดยมีหมายเลขประจำภาพ ในตอนแรกจะทรงทำด้วยพระองค์เอง ภายหลังจึงทรงสอนให้มหาดเล็กทำแทน ทรงเป็นแบบอย่างหลายอย่าง เช่น รูปครอบครัว เช่น ภาพลูกๆ ตั้งแต่แรกเกิดจนโตขึ้นเป็นระยะๆ ตัวข้าพเจ้าเองมีรับสั่งว่าถ่ายภาพโดยยากมาก เพราะข้าพเจ้าอยู่ ไม่สุข นอกจากนั้นยังมีภาพสิ่งที่น่าสนใจ เช่น พระราชพิธี ภาพรวมเกียรติที่ระบียงวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ภาพทิวทัศน์หรือสิ่งที่ทรงพบเห็นในการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรในที่ต่างๆ มีทั้งภาพสถานที่ ราษฎรที่มาเฝ้าฯ ภาพธรรมชาติที่งดงาม (พูน เกษจำรัส, 2532 : คำนำ)

ภาพถ่ายแนวจิตรศิลป์ฝีพระหัตถ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อาจแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ ภาพบุคคล ภาพแนวเทียบนามธรรม และภาพแนวความคิดสร้างสรรค์

1) ภาพบุคคล คือภาพจำลองตัวจริงของผู้ที่เป็นแบบ ซึ่งได้แสดงโครงสร้าง ลักษณะอาชีพหรืออารมณ์ออกมาด้วย การถ่ายภาพบุคคลจะต้องทำงานร่วมกันระหว่างผู้ถ่ายภาพกับผู้ที่เป็นแบบ โดยต้องพิจารณาองค์ประกอบต่างๆ เช่น การจัดเสื้อผ้าให้เหมาะสมกับบุคลิกและอาชีพ การจัดฉากซึ่งอาจเป็นภายในหรือนอกสถานที่ การจัดท่าทางของผู้ที่เป็นแบบ การจัดแสง การเลือกใช้กล้อง ฟิล์มและเลนส์ การเลือกมุมกล้อง และการกำหนดระยะในการถ่ายภาพ ซึ่งอาจจะเป็นภาพศีรษะ ภาพครึ่งตัว ภาพเต็มตัว และภาพหมู่ เป็นต้น

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงถ่ายภาพบุคคลตั้งแต่สมาชิกในราชวงศ์ไปจนถึงบุคคลทั่วไปที่ทรงพบในระหว่างเสด็จพระราชดำเนินเพื่อพระราชกรณียกิจต่างๆ ตัวอย่างภาพบุคคลฝีพระหัตถ์ ได้แก่ ภาพสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เมื่อครั้งทรงเป็นหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ กิติยากร พระธิดาพระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นจันทบุรีสุรนาถ (หม่อมเจ้าจันทรมงคล กิติยากร) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงถ่ายเมื่อวันที่ 20 เมษายน พ.ศ. 2493 เมื่อเสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมสถานทูตไทยประจำกรุงปารีส ซึ่งพระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นจันทบุรีสุรนาถทรงเป็นอัครราชทูตประจำอยู่ในขณะนั้น ระหว่างที่ประทับ ณ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ระหว่าง พ.ศ. 2493 - 2494 ก็ได้ทรงถ่ายภาพสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถในพระอิริยาบถต่างๆ ในภูมิประเทศที่สวยงามของสวิตเซอร์แลนด์ ใน



ทรงถ่ายภาพสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ ขณะประทับอยู่ ณ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ระหว่าง พ.ศ. 2493 - 2494

เกือบหมดต้น แต่กิ่งหนึ่งยังมีใบเหลือค้างอยู่ 4 ใบ แสงแดดส่องลงมาตรงนั้นพอดี ทอดพระเนตรแล้ว ทรงสนพระราชหฤทัยจึงทรงถ่ายภาพในมุมต่างๆ ไว้ หลายภาพ สำหรับภาพ "4 หัวใจ" ได้พระราชทาน อรรถาธิบายไว้ว่า

1. ใบไม้กิ่งนี้มี 4 ใบ สมมติได้ว่าเป็นหัวใจของคน 4 คน
2. ใบไม้ 3 ใบแรกเรียงตรงเป็นแถวดูเป็นระเบียบเรียบร้อยและสวยงามดี เมื่อเปรียบไปคล้ายกับคนที่ประพฤติปฏิบัติออกนอกกรอบนอกทาง จึงต้องสิ้นรณผจญชีวิตไปด้วยความไม่แน่นอน
3. ใบไม้ 3 ใบที่เห็นเรียบร้อยดีนั้น ถ้าลองพิจารณากันให้ใกล้ๆ อีกที ก็จะได้เห็นว่าแต่ละใบยังมีริ้วรอยขีดข่วนต่างพร้อยอยู่บ้าง ทั้งนี้ก็ย่อมเกิดได้จากสิ่งแวดล้อมบนดินทำให้เป็นไป ซึ่งจะมีมากน้อยประการใดก็เปรียบได้ดังหัวใจคนที่มีอันต้องผันแปรไปบ้าง เรื่องนี้จึงเป็นข้อคิดที่ควรคิด
4. ภาพนี้จะเห็นใบไม้ทั้ง 4 ใบชัดเจนมาก แต่พอมองไกลไปที่ฉากหลังจะพบแต่ความมืดมัวรำไร ซึ่งพอจะเปรียบได้ว่าอนาคตย่อมเป็นอนิจจังจะเอาความเที่ยงแท้แน่นอนอะไรไม่ได้ (พูน เกษจำรัส, 2532 : 137)

3) ภาพแนวความคิดสร้างสรรค์ คือภาพที่แสดงความคิดในการจัดองค์ประกอบหรือการเลือกมุมมองที่แปลกใหม่ เช่น ภาพ "คู่ดาว" ซึ่งทรงถ่ายเมื่อคราวเสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานไปประทับแรม ณ พระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ จังหวัดเชียงใหม่ ใน พ.ศ. 2512 วันหนึ่งขณะที่ประทับอยู่ในบริเวณสวนดอกไม้ข้างพระตำหนัก เป็นเวลาที่ดวงอาทิตย์กำลังทอแสงส่องลอดยอดไม้เป็นประกายระยิบระยับราวกับแสงดาวดวงโตๆ ก็พอดีกับที่สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถทรงประทับพระภูมิลิลาอยู่พอดี ดอกไม้ที่มีกลีบแบนเป็นแฉกคล้ายประกายดาว ทันทีที่ทอดพระเนตรเห็นพระภูมิลิลาที่แสงอาทิตย์ได้ส่องลอดลอดส่องกัน ก็ทรงฉายพระฉายาลักษณ์ไว้ ทรงได้ภาพที่มีช่วงความคมชัดตลอดทั้งภาพ คือคมชัดทั้งองค์สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ ซึ่งประทับอยู่ใกล้ๆ และแสงอาทิตย์ที่มีลักษณะเหมือนแสงดาวทั้งนี้ก็ด้วยทรงใช้เทคนิคการเปิดหน้ากล้องขนาดเล็กๆ เพื่อให้ภาพมีช่วงความชัดตลอดทั้งภาพนั้น อย่างหนึ่งกับให้ดวงอาทิตย์เกิดแสงประกายเจิดจ้าแจ่มใสคล้ายแสงดาวอีกอย่างหนึ่ง เมื่อทรงได้ภาพแล้ว

พ.ศ. 2509 เมื่อเสด็จพระราชดำเนินกรุงลอนดอน เมื่อเสด็จพระราชดำเนินไปยังสถานที่แห่งใดก็จะทรงใช้สถานที่นั้นๆ เป็นฉากถ่ายภาพสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ ต่อมาได้ทรงบันทึกภาพสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ และพระเจ้าหลานเธอในพระอิริยาบถต่างๆ ไว้เป็นจำนวนมาก และเมื่อเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมพลเรือนในท้องถิ่นต่างๆ ก็ได้ทรงถ่ายภาพบุคคลที่ทรงพบระหว่างทาง เช่น ภาพเด็ก และภาพชายชรา เป็นต้น

2) ภาพแนวเทียบนามธรรม คือ ภาพที่แสดงความคิดในเชิงปรัชญาหรือหลักธรรม ซึ่งผู้ที่ได้พิจารณาภาพแล้วอาจตีความไปได้ต่างๆ กัน ตัวอย่างเช่น ภาพ "4 หัวใจ" ซึ่งทรงถ่ายเมื่อคราวเสด็จแปรพระราชฐานไปประทับแรม ณ ตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ จังหวัดเชียงใหม่ ใน พ.ศ. 2515 วันหนึ่งได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรที่หมู่บ้านชาวเขาบนดอยปุย ทอดพระเนตรเห็นต้นไม้ต้นหนึ่งในไร่รวง

Rama IX Art Museum Foundation

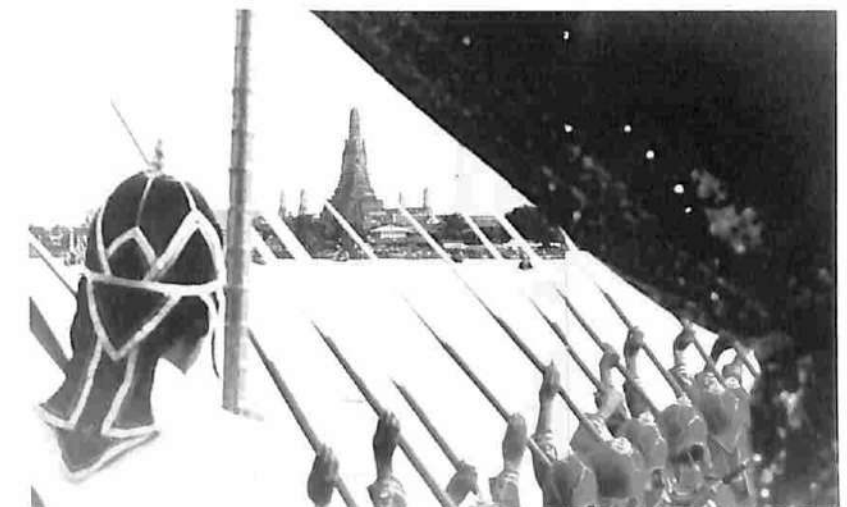
จึงทรงตัดส่วนภาพ (crop) ด้วยพระอัจฉริยภาพทางศิลปะ ทรงเน้นให้เห็นเฉพาะพระเกศา พระภูมิลิลา ให้ได้คู่ล้อรับกับแสงอาทิตย์ (พูน เกษจำรัส, 2532 : 30)

ภาพ "มูมนี้มีภาพเดียว" ก็แสดงความคิดสร้างสรรค์ได้เด่นชัด เมื่อวันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2530 มีพระราชพิธีอภิเษกสมรส ณ วัดอรุณราชวราราม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประทับในกัญญาเรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ ระหว่างที่เรือเคลื่อนไปใกล้จะถึงหน้าท่าวัดอรุณราชวราราม พอทอดพระเนตรเห็นว่าภาพเฉพาะพระพักตร์ข้างหน้านั้นได้เส้นตมสีสวย และมีความหมายได้เรื่องดีมาก จึงทรงบันทึกภาพไว้ โดยมีจุดสำคัญคือ พระปรางค์วัดอรุณราชวราราม ต่อจากนั้นเห็นพื้นน้ำเจ้าพระยาบอกระยะทางว่าอีกไม่ช้าเรือพระที่นั่งก็จะถึงท่าวัดอรุณราชวราราม ม่านกัญญาสีหนักเข้มที่เป็นฉากด้านหลังช่วยบังดับสายตาให้เห็นพระปรางค์วัดอรุณราชวรารามเป็นจุดเด่นอยู่แต่ไกล พลพายุชูใบพายเรียงเป็นเส้นเฉียงทางซ้าย พลเส้ากระทุ้งจันทะ ฝัพายถือไม้เท้าเป็นเส้นตั้งฉาก ช่วยหยุดสายตาระหว่างเส้นเฉียงกับเส้นตรงให้ความรู้สึกสละสลวยและเฉียบขาด... (พูน เกษจำรัส, 2532 : 217)

2. ภาพแสดงพระราชปณิธานในการพัฒนาประเทศ ได้แก่ ภาพแนวงานข่าว (Photo-journalism) ซึ่งเป็นภาพที่บันทึกเรื่องราวต่างๆ สภาพของบุคคล สิ่งของ ฯลฯ เช่น ภาพน้ำท่วม ภาพการจราจรติดขัด ภาพเชื่อน ฯลฯ และภาพแนวการศึกษา (educational photography) ซึ่งเป็นภาพที่ใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาวิเคราะห์เรื่องต่างๆ เช่น การเกษตร การคมนาคม การชลประทาน เป็นต้น ภาพแนวนี้สามารถแสดงข้อมูลได้อย่างชัดเจนเที่ยงตรง เช่น หน้าแผ่นสูงเพียงใด หนาแน่นเพียงใด เป็นต้น (สงคราม โพธิ์วิไล, สัมภาษณ์) ระหว่างที่เสด็จพระราชดำเนินประกอบพระราชกรณียกิจต่างๆ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงถ่ายภาพประเภทนี้ไว้มาก สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ตรัสถึงภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ประเภทนี้ว่า



"คู่ดาว"



"มูมนี้มีภาพเดียว"